

PROPUNERI PENTRU O RECONSTITUIRE A CASTRULUI ROMAN DE LA BUCIUMI I. ELEMENTELE INCINTEI

Dacia a existat ca provincie romană o perioadă de 165 de ani. În acest timp s-a născut și a înflorit o întreagă civilizație, o cultură și un popor au luat ființă și s-au menținut pînă astăzi.

O uriașă cantitate de urme materiale atestă existența unei vieți complexe și active. Pe o mare parte a teritoriului patriei noastre de astăzi sînt răspîndite construcții importante ca dimensiuni, elaborate ca tehnică, uneori fastuoase, pe programele cele mai diverse, de la fortificații la teatre și de la temple la imense lucrări edilitare¹.

O construcție este mai mult decît o urmă materială. Ea constituie o modificare definitivă a mediului ambiant, iar prin durata relativ lungă a existenței sale este în același timp produs și generator de cultură.

Acceptînd acest punct de vedere, devine de o deosebită importanță cunoașterea și înțelegerea înfățișării originale a monumentelor pe care le cercetăm, a spațiilor și imaginilor care alcătuiau cîndva lumea înaintașilor noștri.

Este necesar ca bogatele rezultate ale arheologului și istoricului să fie prelucrate și concretizate într-o formă perceptibilă, accesibilă și nespecialiștilor. Este momentul ca, cu pietate și prudență, arhitectul să valorifice și să continue munca arheologului.

Lucrarea de față reprezintă o primă încercare în acest sens, pentru epoca romană în Dacia și pentru monumente de acest gen.

Vom încerca reconstituirea castrului roman de la Buciuni, a elementelor de arhitectură și de fortificație și precizarea unor funcțiuni și a sistemului constructiv, descifrarea unor caracteristici locale sau specifice provinciei.

Alegerea noastră are o motivație pe care dorim să o subliniem.

Considerăm ansamblul de construcții al unui castru ca deosebit de semnificativ. Castele au reprezentat în Dacia romană, și nu numai aici, importante focare de civilizație romană iar în domeniul construcțiilor au constituit modele pentru populația civilă contemporană lor.

Literatura străină de specialitate denotă o preocupare constantă pentru reconstituiri de fortificații romane.

¹ Cea mai completă monografie asupra provinciei romane Dacia a fost alcătuită de M. Macrea: *Viața în Dacia romană*, București, 1969

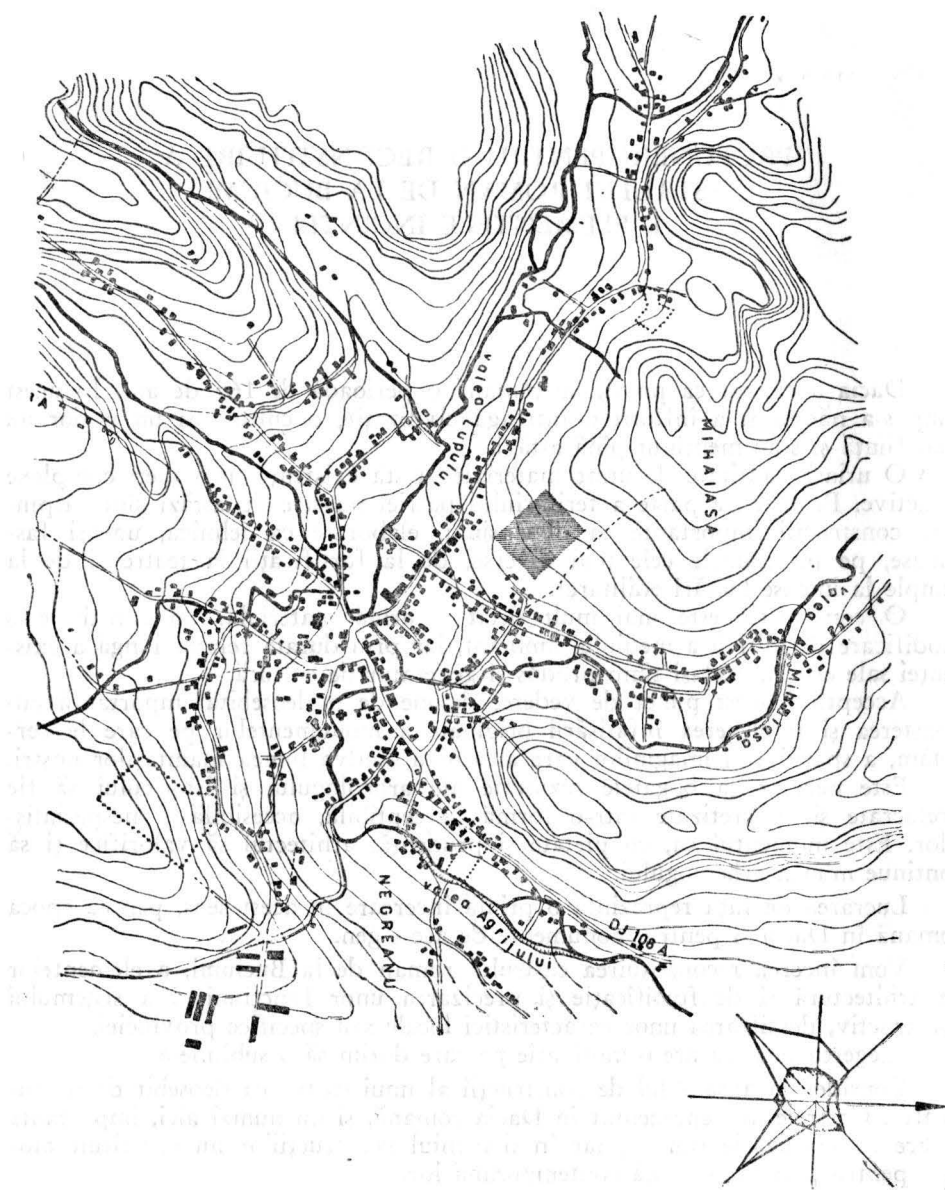

Fig. 1. Amplasarea pe teren a castrului roman de la Buciumi.

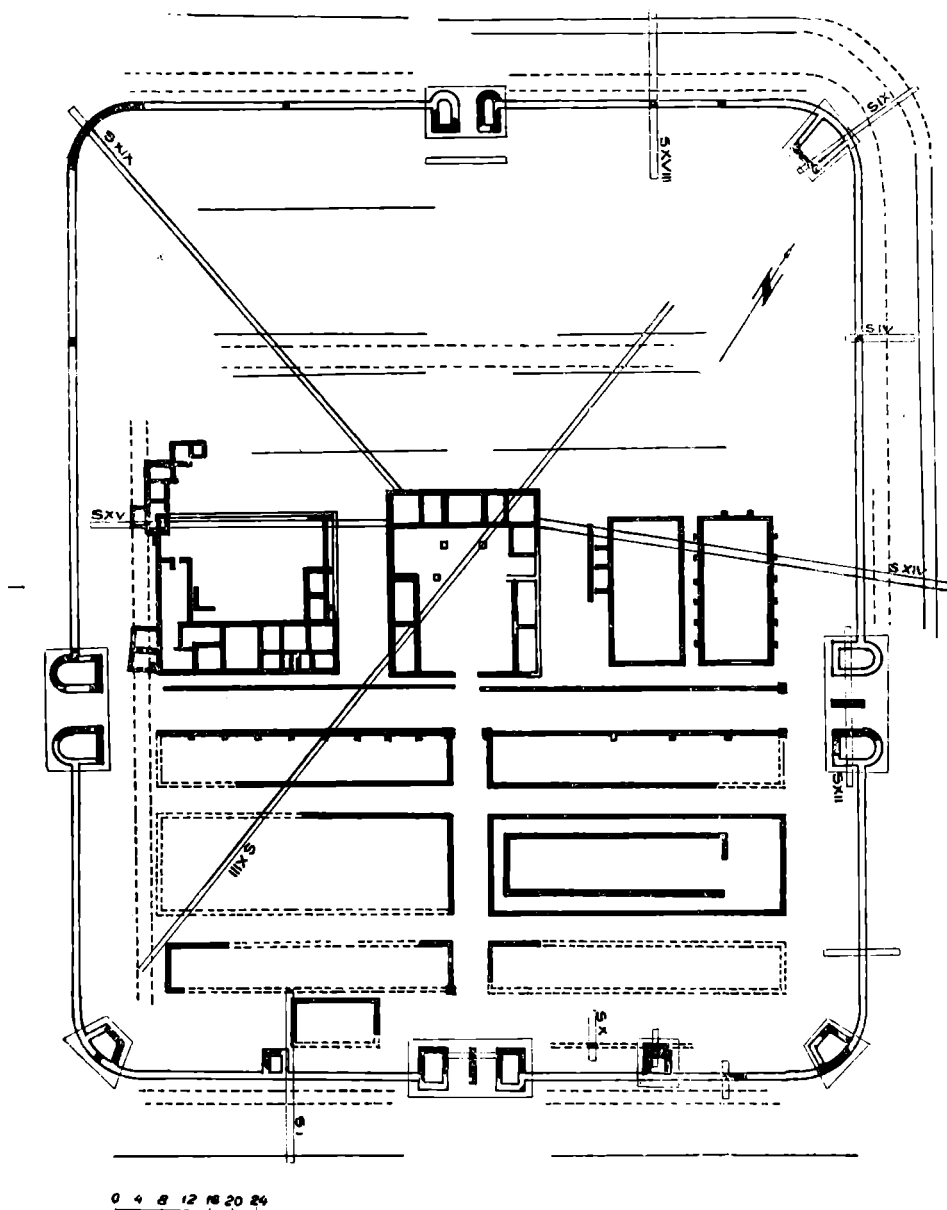

Fig. 2. Planul castrului cu săpăturile (după monografia Buciumi).

În măsura în care ne sînt cunoscute, acestea au fost utilizate ca analogii, corectînd o serie de elemente în funcție de datele furnizate de săpături².

Pentru suprastructura construcțiilor, datele certe sînt din nefericire destul de reduse și se referă în special la porți și turnuri de veghe (Porta Nigra la Trier, poarta de la Bu Nghem, turnul de la Aigosthena în golful corintic).

Am încercat să adaptăm cazului nostru indicațiile tehnice, de altfel sumare, furnizate de Vitruviu în cărțile sale de arhitectură³, unica lucrare de acest fel care ni s-a păstrat din antichitate, deși condițiile locale specifice și distanța de două secole între data de elaborare a lucrării și momentul construirii fortificațiilor de piatră din Dacia ne fac să admitem modificări destul de importante în sistemul constructiv.

Pentru Dacia romană, singurul demers cunoscut de noi îl reprezintă în cercarea lui D. Tudor de a reconstitui castrul roman de la Cîmpulung Muscel⁴. Aceasta are însă un caracter teoretic, cercetările ulterioare pe teren relevînd o serie întreagă de neconcordanțe.

Propunerile pe care le avansăm în studiul de față se bazează pe săpăturile arheologice efectuate între anii 1963—1974 în castrul de la Buciumi, de către un colectiv format din cadrele Muzeului de istorie și artă din Zalău și ale Institutului de istorie și arheologie din Cluj.

Rezultatele deosebit de bogate au fost sintetizate în lucrarea Castrul roman de la Buciumi⁵, lucrare ce constituie nu doar principala sursă de date privitoare la obiectul analizat ci, pentru noi, o adevărată școală de investigație științifică.

Acțiunea fiind la începuturi, propunerile noastre sînt în măsură să stîrnească discuții, chiar contradictorii, pe care le credem în cel mai înalt grad utile cercetării. Este posibil ca, pe măsură ce studiul va înainta, vizînd și alte obiective, o parte din propunerile noastre să fie modificate sau infirmate. Sperăm, din partea celor interesați de acest subiect, un important ajutor în acest sens.

AMPLASAREA ÎN TEREN

Castrul de la Buciumi reprezintă un punct important în cadrul sistemului de fortificații din sectorul nord-vestic al limesului.

Este așezat în partea de N a satului, fiind practic adiacent gospodăriilor din vatra acestuia (fig. 1).

² Reconstituiri care au constituit pentru noi baze de referință sînt: a. pentru turnuri: D. Baatz, *Kastell Hesselbach und andere Forschungen am Odenwaldlimes*, în *Limesforschungen*, 12, Berlin, 1973; Ph. Filtzinger, *Limes Museum Aalen*, 7, 1971

b. pentru caste: H. Schönberger, *Kastell Künzing-Quintana*, în *Limesforschungen*, 13, Berlin, 1975; E. Birley, *Research on Hadrian's Wall*, Kendall, 1961; D. J. Breeze — B. Dobson, *Hadrian's Wall*, London, 1976

³ Vitruvius, *Despre arhitectură*, București, 1964 (după Vitruvii Polionis, *de Architectura libri X*; cu ilustrații reconstituite după textul vitruvian de A. Choisy, *Vitruve*, Paris, 1909).

⁴ D. Tudor, *Oltenia Romană*, București, 1958, p. 231, fig. 56

⁵ E. Chirilă — N. Gudea — V. Lucăcel — C. Pop, *Castrul roman de la Buciumi. Contribuții la cunoașterea limesului Daciei Porolissensis*, Cluj, 1972. Toate referirile din textul nostru în legătură cu castrul se găsesc în această lucrare.

Dealul Mihăiasa, pe care este amplasat castrul, prezintă o pantă de cca 100%, orientată spre sud, respectiv spre confluența văii Agrijului cu văile Mihăiasa și Lupului.

Latura lungă a castrului este paralelă cu linia de cea mai mare pantă a terenului. Mărimea pantei este abordabilă pentru vehicule și nu pune dificultăți deosebite în realizarea unei construcții.

Așezarea porții praetoria în aval constituie o derogare de la prescripțiile tratatelor de castramentatie antică⁶, a cărei explicație constă în faptul că este orientată spre drumul principal ce lega, de-a lungul văii Agrijului, castrul de la Buciumi de cele de la Românași, Romita, Bologna.

ELEMENTELE INCINTEI

Castrul de la Buciumi este o fortificație tipică. Incinta este alcătuită, în cele două faze, din următoarele elemente precizate prin săpăturile arheologice (fig. 2):

Faza I.

Șanț de apărare.

Val de pământ (agger)

Palisada.

Faza II.

Șanț de apărare

Zid de incintă

Agger (val)

Zidul de incintă prezintă câteva elemente de întărire:

- 3 turnuri trapezoidale de colț (cel din colțul vestic lipsește),
- 4 porți flancate de bastioane,
- 2 turnuri de curtină pe latura S—E.

Șanțul de apărare reprezintă o săpătură cu secțiunea triunghiulară, ce se regăsește pe trei din laturile castrului, la NV, NE și SE. Nu dispunem de o secțiune prin latura de SV, dar avem toate motivele să credem că un șanț similar urmărea și această latură.

Valul de pământ este realizat din pământ scos din șanț⁷. Este posibil, ca, cel puțin pentru înălțarea valului pe latura de SE a castrului să se fi adus pământ din altă parte, ceea ce ar explica diferența de culoare sesizată în săpătură.

Pământul folosit pentru realizarea valului este lutul galben existent în teren. În execuția valului nu se observă elemente de susținere interioare. O

⁶ Hyginus, *De metatione castrorum* (ed. A. Grillone, Berlin, 1977), 56 arată că: „porta praetoria semper hostem spectare debet” ceea ce la Buciumi nu se poate constata.

⁷ E. Chirilă, în *Castrul roman de la Buciumi*, p. 13

încercare de suprapunere a secțiunilor demonstrează că dungile orizontale de cărbune, puse în evidență de secțiuni, sînt așezate cu totul întîmplător, ceea ce înlătură presupunerea că ele ar proveni de la un schelet de lemn pentru susținerea valului.

Imaginile de pe Columna lui Traian, care prezintă pe coama zidului un șir de capete rotunde de grinzi, ne fac să credem că drumul de rond era pardosit cu asemenea grinzi de lemn, legate între ele cu nuiele, împletite. În orice caz, deoarece valul era alcătuit din pămînt lutos, era absolut necesar să se asigure o pardoseală care să împiedice formarea unei suprafețe alunecoase.

O problemă importantă o constituie panta naturală a terenului. Deoarece drumul de rond trebuia să fie orizontal, presupunem că valul avea înălțimea variabilă, astfel încît coama lui să se afle la același nivel (fig. 3).

Zidul de incintă, cu o grosime de cca 1,10 m, construit în opus incertum, a fost realizat după executarea valului. Pe latura de NV, temelia acestuia nu străpunge în întregime valul, ajungînd în pămîntul viu doar pe laturile de NE și SE, unde era de altfel necesară o fundare la adîncime mai mare, pentru a asigura sprijinirea unei mase de pămînt mult mai mari. Am propus o înălțime a zidului de cca 1,5 m față de drumul de rond și o supraînălțare prin creneluri, ajungînd pînă la o înălțime de 2,00 m. Aceasta corespunde înălțimii medii a unui om care ar trebui să supravegheze exteriorul de pe drumul de rond.

Data fiind înălțimea variabilă a valului, va rezulta o înălțime totală a zidului de incintă între 3,00 m pe latura de NV și 4,5 m pe latura de SE.

Zidul și drumul de rond nu erau acoperite. Este probabil ca protejarea coamei zidului să se fi făcut cu ajutorul unui strat de mortar și bucăți de țigle, profilat ca o cornișă⁸. O asemenea cornișă apare constant pe imaginile de pe Columnă, iar metoda este recomandată de Vitruviu, pentru zidurile de cărămidă supuse intemperiilor⁹.

De altfel, în toate secțiunile prin val, chiar și acolo unde în dreptul lor nu se află construcții (s. XVIII și XIV) au fost găsite în șanț, fragmente de cărămizi sau țigle.

Turnurile de colț au un plan de formă trapezoidală. Peretele exterior este format de zidul de incintă, celelalte laturi avînd grosime mai mică (cca 80 cm).

Unica încercare de reconstituire a unui turn de colț de acest tip, pe care o cunoaștem, este aceea de la Künzing — Quintana în Germania¹⁰, care ne propune un turn încheiat cu o platformă cu creneluri.

Datele arheologice au stabilit însă că turnurile de la Buciumi erau acoperite cu țigle și olane, fapt care ne-a îndemnat să căutăm analogii mai degrabă la turnurile de veghe, fie ele păstrate sau reconstituite¹¹.

⁸ C. Daicoviciu — H. Daicoviciu, *Columna lui Traian*, București, 1966, pl. 60—61

⁹ Vitruvius, II, 8, p. 84 paragraf 59

¹⁰ H. Schönberger, *op. cit.*, p. 15, fig. 6

¹¹ D. Baatz, *Die Wachtürme am Limes*, Stuttgart, 1976, p. 34, fig. 22 (pentru turn patrat); turn reconstituit: ibidem, p. 38—39, fig. 25—26; vezi și D. Baatz, *Kastell Hesselbach*, p. 120, fig. 43

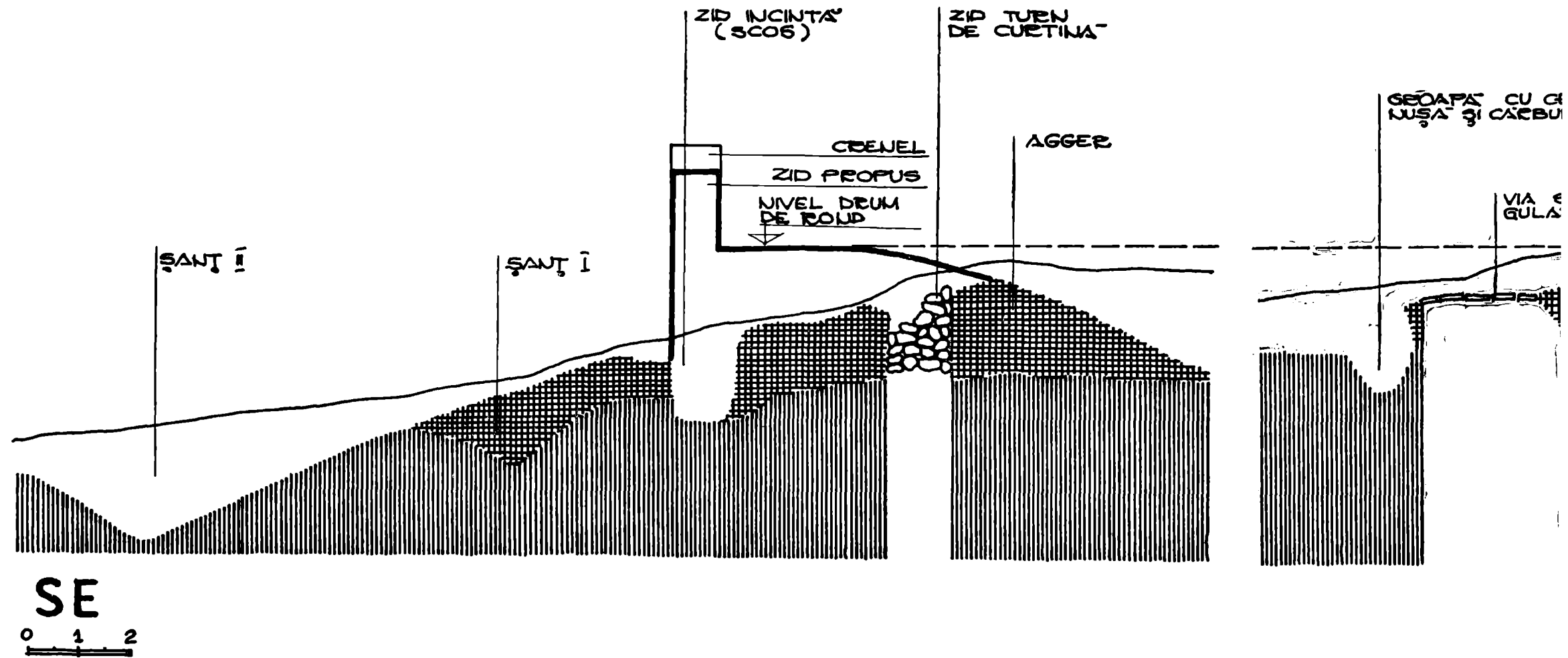

Fig. 3. Profil peste laturile de Nord-Vest și Sud-Est.

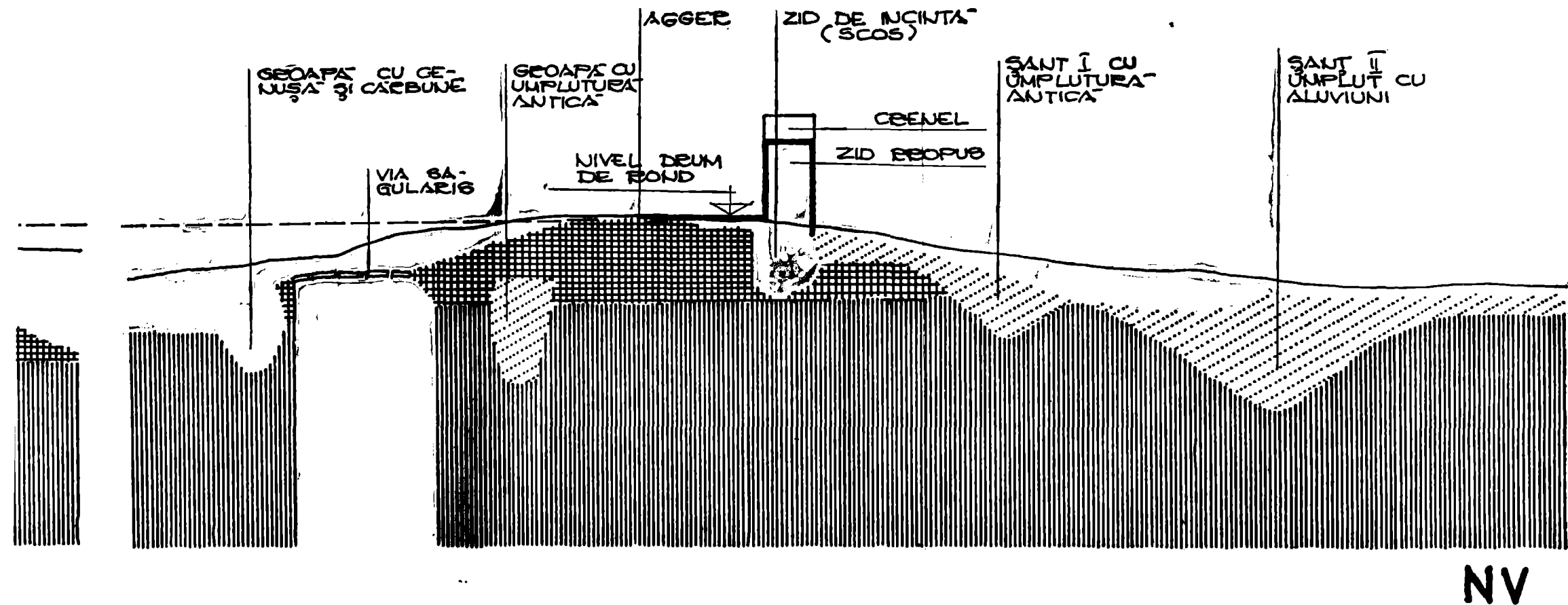

Fig. 3. Profil peste laturile de Nord-Vest și Sud-Est.

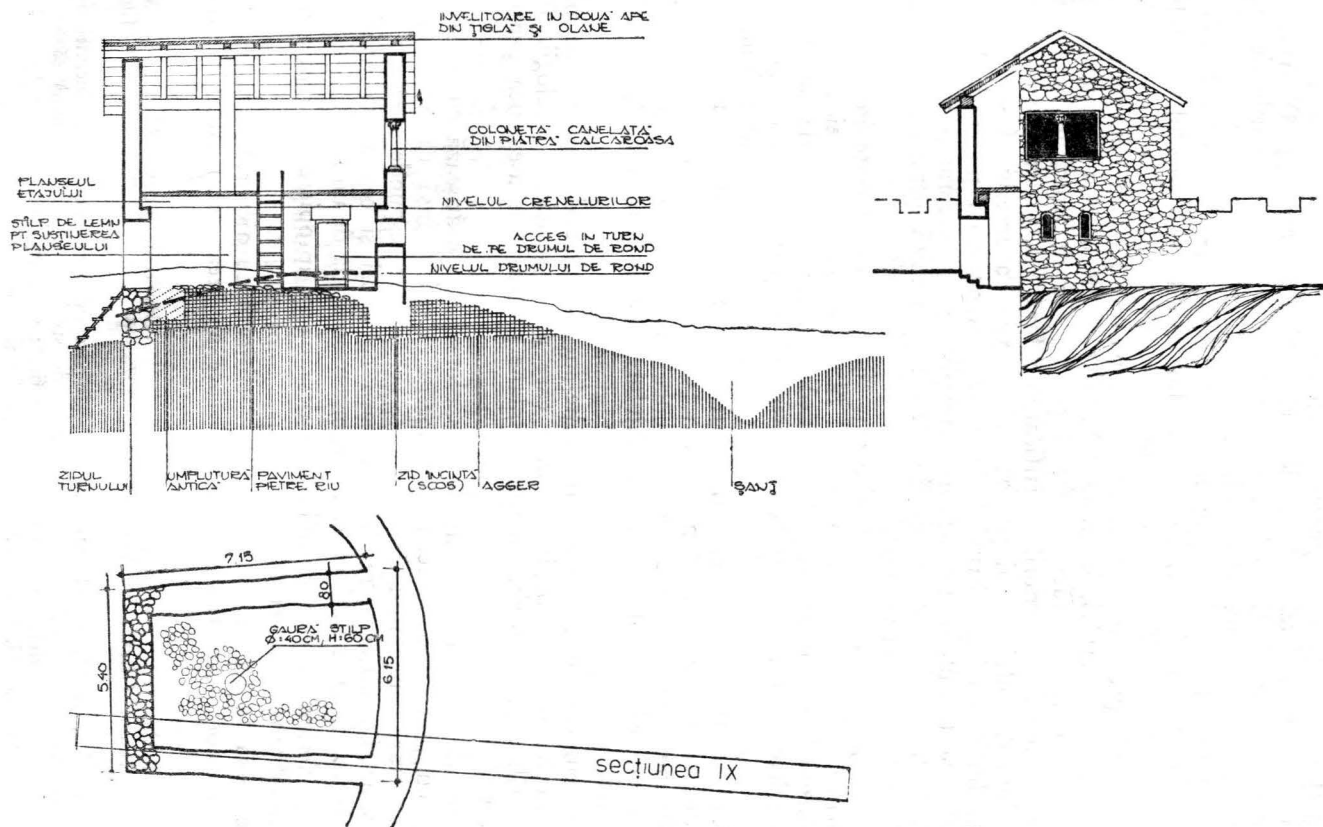

Fig. 4. Reconstituirea turnului din colțul de Nord.

În studiul de față am propus o reconstituire a turnului din colțul de N, pentru care avem datele arheologice cele mai complete (fig. 4). Avem bune motive să credem că și celelalte turnuri de colț, ca și turnurile de curtină, erau construite după același principiu.

În interiorul turnului valul era nivelat și acoperit cu un padiment alcătuit din pietre de râu. Nivelul parterului se află sub nivelul drumului de rond cu cca 0,50 m. Valul a fost întrerupt în dreptul turnului.

Zidul dinspre interiorul castrului s-a păstrat pînă la înălțimea nivelului de călcare al parterului, la peste 1,00 m față de nivelul terenului. Accesul din castru în turn se făcea probabil pe o scară de lemn, în cazul că, așa cum se întâmplă la turnurile fortificațiilor fără val, accesul se făcea direct din incinta castrului¹². Mai probabil ni se pare ca accesul să se fi făcut de pe val. Indicațiile lui Vitruviu¹³, care ar presupune un podeț de lemn care să ocolească turnul, ni se par prea complicate ca execuție și de altfel fără obiect, înălțimea față de teren fiind mult prea mică pentru a constitui un impediment la accesul în castru.

În propunerea de reconstituire sînt figurate toate aceste intrări, fără ca prin aceasta să se susțină, că accesul se făcea simultan prin trei uși.

Turnurile aveau un etaj al cărui planșeu era susținut de un stîlp central, de lemn. În turnul de N se păstrează în padiment o groapă cu diametrul de 0,40 m și adîncimea de 0,60 m, în care era fixat stîlpul, iar în turnul din colțul de E apare o dungă de pămînt negru amestecat cu cărbune, ce poate proveni de la un stîlp similar.

Nu cunoaștem în mod cert înălțimea parterului dar considerăm plauzibilă ipoteza că nivelul planșeului etajului corespundea cu înălțimea zidului de incintă.

Credem că turnurile erau construite în întregime din zidărie de piatră, la fel ca bastioanele porților, pentru care avem suficiente analogii. Faptul că turnurile erau acoperite cu țigle și olane pledează de asemenea pentru un etaj închis.

Este adevărat că imaginile de pe Columnă ne înfățișează cu consecvență turnuri cu platforme de lemn neacoperite. Credem însă că este vorba de o reprezentare convențională, care poate cel mult corespunde fazei de pămînt a castrelor. De altfel între data ridicării columnei și cea a construirii castrului de piatră de la Buciumi se interpune o perioadă de un secol.

Considerăm că este posibilă mai degrabă o apropiere de reprezentările turnurilor Sarmizegetuzei¹⁴.

Pe lîngă faptul că cetatea a fost fortificată cu ajutorul romanilor și cu tehnica acestora, este firesc ca artiștii care au creat reliefurile Columnei și

¹² Astfel sînt redate intrările la castrele de la Copăceni, Jidava—Cîmpulung Muscel vezi la D. Tudor, *Oltenia romană*, București, 1978, p. 287, fig. 79/1; p. 362, fig. 66; p. 283, fig. 77

¹³ Vitruvius, I, 10, p. 51 paragraf 18: „în dreptul turnurilor, zidul incintei trebuie întrerupt cît lățimea fiecărui turn, iar drumurile de strajă astfel tăiate (încît) să se întregască cu podețe de scînduri, care nu se fixează cu fier”; pl. I, fig. 3—4

¹⁴ C. Daicoviciu—H. Daicoviciu, *op. cit.*, pl. 55 și urm.

care de altfel e puțin probabil să fi pus piciorul în Dacia, să reprezinte o fortificație cunoscută ca atare conform imaginii tradiționale pe care o aveau despre o astfel de construcție.

Aceste turnuri se ridică cu un etaj deasupra crenelurilor zidului de incintă, au un acoperiș în două ape, cu coama perpendiculară pe linia zidului și prezintă la etajul superior cel puțin trei deschideri dreptunghiulare cu latura lungă a dreptunghiului așezată pe orizontală.

Acoperirea în două ape a unei construcții este aproape în exclusivitate utilizată în arhitectura anticității.

Probabil că zidurile turnului urcau pînă sub învelitoare, constituind sprijinul pentru grinda de coamă. Turnul de la Aigosthena avea tot un asemenea sistem de acoperire, cu frontonul construit prin înălțarea zidăriei peretelui.

Pentru deschiderea dreptunghiulară cu fereastra dublă avem analogii atât la unele reconstituiri de fortificații¹⁵ cît și la construcții civile răspîndite în întreg imperiul și pe o largă perioadă de timp¹⁶.

Fragmentul de coloană canelată găsit în turnul de S avea un diametru de 16 cm, ceea ce ar corespunde unei înălțimi de coloană între 0,96—1,60 m¹⁷, mai probabil către dimensiunea maximă. În funcție de înălțimea etajului, coloana găsită ar fi putut să constituie sprijinul median al unei ferestre duble.

Formulăm această ipoteză sub o rezervă. O coloană canelată impune existența unei arhitecturi cu o decorație relativ bogată. Totuși, acesta este aproape singurul fragment de piatră ornamentată găsit la Buciumi, cu excepția unor fragmente neidentificabile descoperite în spațiul porții.

În orice caz, diametrul redus al coloanei ne dă certitudinea că, la turn sau în altă parte, ea nu putea fi folosită decît pentru deschideri mici ca ferestre sau arcade de loggie.

Poarta praetoria (fig. 5) este flancată de două bastioane dreptunghiulare care depășesc linia zidului de incintă cu cca 1,00 m. Spațiul porții este divizat în două culoare de un pinten puternic de zidărie.

Bastioanele aveau în principiu aceeași alcătuire ca și turnurile de colț. La bastionul de S se observă pe latura de spate, la cca 0,60 m înălțime față de nivelul terenului, un strat de mortar pe care se descifrează urmele unei scînduri imprimate în pastă. Este vorba desigur de pragul ușii de intrare în turn. Înălțimea pragului determină un nivel de călcare la parter mult coborît față de nivelul drumului de rond, fapt ce ne-a făcut să renunțăm la soluția unei intrări laterale de pe val în turn.

¹⁵ D. Baatz, *Kastell Hesselbach*, p. 120, fig. 43—44

¹⁶ M. V. Alpatov, *Istoria artei*, I, București, 1962, pl. VII, fig. 18 (imagine de pe columna lui Traian. Se observă turnuri de incintă cu ferestre duble, arcate). Ferestre identice cu cele propuse de noi se întîlnesc și în secolul V e.n. la basilica din Turmanin (Siria) cf. B. P. Mihailov și colaboratorii, *Istoria generală a arhitecturii*, București, 1961, I, 2, p. 71, fig. 312

¹⁷ Vitruvius, planșa 96, fig. 1; aici se dau proporțiile ordinilor de arhitectură după Pliniu cel Bătrîn.

¹⁸ H. Schönberger, *op. cit.*, p. 13, fig. 5; D. Baatz, *op. cit.*, p. 22, fig. 9

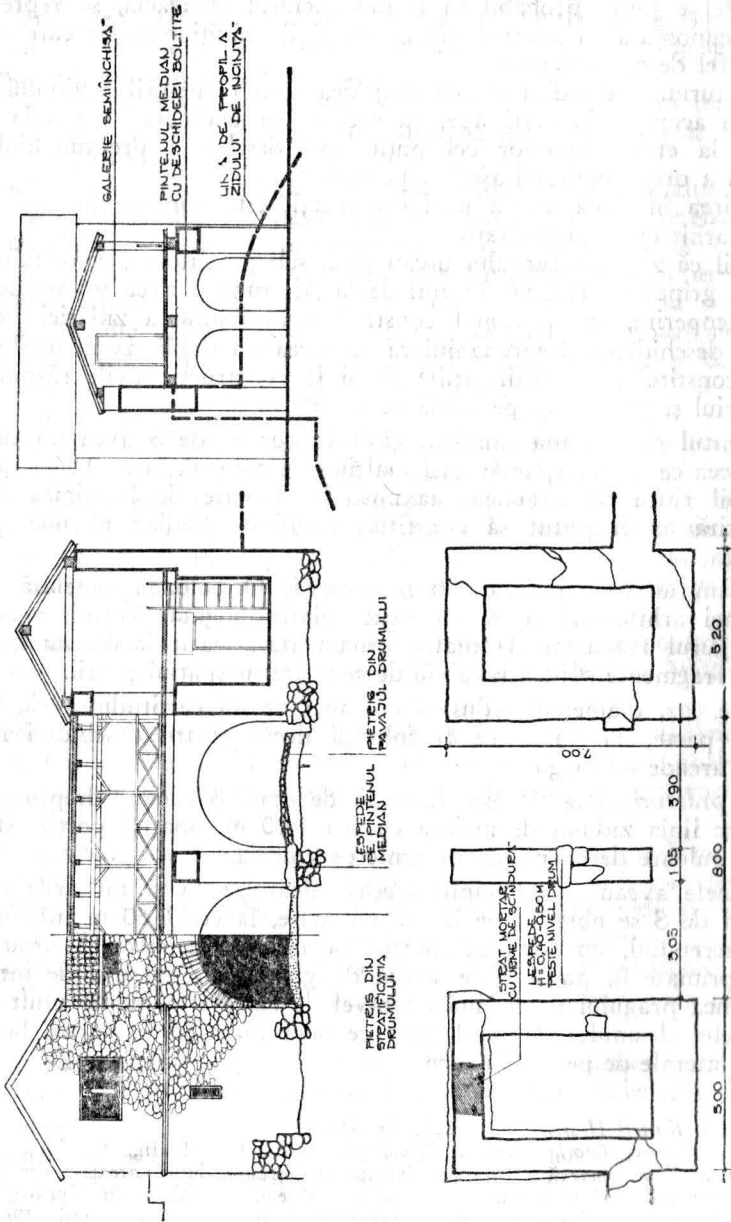

Fig. 5. Reconstituirea porții praetoria.

Se pare că totuși se putea intra prin ușa dinspre interiorul castrului, valul lărgindu-se în dreptul turnului, pentru a forma o platformă pe latura din spate.

Bastioanele porții aveau de asemenea un etaj al cărui planșeu se afla, după toate probabilitățile, la nivelul coronamentului zidului de incintă.

Nu s-au găsit urme de stâlpi pentru susținerea planșeului de la etaj. Este adevărat că forma regulată a turnului și deschiderea mai mică decât la cele de colț nu făceau necesar un sprijin interior.

Pentru deschiderile etajului am propus același tip de fereastră dublă, discutată la turnul de colț.

Nu dispunem de date arheologice care să susțină material această ipoteză, dar credem că a trebuit să existe o similitudine de forme și de elemente decorative care să asigure unitatea estetică a ansamblului.

Deasupra spațiului de trecere al porții se afla de asemenea un etaj al cărui planșeu era situat la același nivel cu cel al etajului superior al bastioanelor. Acesta era acoperit cu țigle și olane, vizibile în peretele de nord al casetei porții.

O galerie amplasată deasupra spațiului porții întâlnim la majoritatea porților păstrate în diferite părți ale Imperiului Roman, iar reconstituirile pe care le cunoaștem sînt de acord în a o presupune, fie închisă, fie descoperită.

În cazul nostru am presupune că această galerie constituie de fapt un etaj semiînchis sau eventual închis, la fel ca cel al turnurilor de colț.

Presupunerea cea mai firească în acest caz este că zidul care închide poarta, alcătuiind peretele exterior al galeriei, avea un coronament de creneluri de același tip ca cele ale zidului de incintă, care în situația dată, formau ferestre de observație.

Spațiul porții era acoperit cu o boltă de piatră sau cel puțin intrarea era închisă cu arce de piatră. În spațiul porții au fost găsite blocuri de piatră prelucrată dar nu putem stabili dacă e vorba de bolțari sau pietre de talie din zidul bastioanelor sau al intrării.

În orice caz, materialul găsit în săpătură nu ne permite să avansăm ideea unor bolți sau arce din cărămidă.

Nu credem că pintelul median al porții, cu o lățime de 1,05 m și cu temelia solid încastrată, s-ar fi limitat la înălțimea de 0,40—0,50 m deasupra nivelului drumului.

Un asemenea zid, pe lângă faptul că ar fi incomodat circulația vehiculelor, n-ar fi avut nici o justificare constructivă, pentru fixarea canaturilor porții fiind suficient un singur bloc de piatră.

Mult mai plauzibilă ni se pare ipoteza că el sprijinea galeria de deasupra porții. Pentru a asigura vizibilitatea între cele două culoare ale porții, pintelul avea cel puțin o deschidere, probabil boltită pentru a asigura descărcarea etajului. Lespezile de piatră netedă așezate la înălțimea de cca 0,50 m

constituiau pragul acestor deschideri. Porți asemănătoare găsim la castre din Anglia¹⁹, dar ele apar și în Dacia, la Vărădia, Moigrad, Bologa²⁰.

Sistemul de arce de zidărie este poate cea mai importantă realizare a arhitecturii romane din epoca imperială. El a fost utilizat pe scară largă, de la substructuri²¹ la construcții monumentale, s-a răspândit pe o arie uriașă și s-a menținut în forme asemănătoare până în momentul în care construcțiile de zidărie au fost înlăturate de apariția betonului armat.

Porta principalis sinistra (fig. 6) are o alcătuire identică cu a porții praetoria, cu deosebirea că bastioanele care o flanchează au ieșind semicircular. Acoperirea acestuia se făcea, după toate probabilitățile, prin întoarcerea șarpantei acoperișului, căpriorii sprijinind tot timpul pe zidul bastionului. Este adevărat că romanii știau să realizeze bolți, chiar cu deschideri mari și acopereau în mod frecvent spații circulare și semicirculare²². Nu credem însă potrivită ridicarea unei asemenea structuri pentru închiderea unui spațiu interior de numai 4 m, lățime, la înălțimea etajului!

Planul semicircular al bastionului face imposibilă presupunerea ca deschiderile turnului să fi avut forma de fereastră dreptunghiulară dublă, propusă pentru celelalte turnuri și bastioane. Probabil că deschiderile erau mai înguste și, pentru a asigura vizibilitatea, cel puțin în număr de trei pe latura ieșită în exterior.

Terenul în pantă a impus realizarea unor cote diferite la nivelul parturului și o înălțime mult mai redusă a spațiului de sub galerie ce acoperă poarta, astfel încât am considerat ca imposibilă existența unei intrări boltite, înălțimea disponibilă fiind insuficientă pentru ridicarea unui arc în plin centru.

În această situație este probabil ca galeria, sprijinită pe un pinten median asemănător celui de la porta praetoria, să fi rămas deschisă, cu parapet de lemn și neacoperită.

În realitate, propunerea prezentată de noi constituie o variantă a aceluiași tip de poartă, aplicabilă și pentru poarta praetoria.

Poarta principalis dextra, are o deschidere mai mică, lipsită de pintenul median. Acoperirea acestei deschideri printr-o singură boltă în plin centru ar ridica galeria la o înălțime inaccesibilă din turnuri. Este probabil că grinzile ce alcătuiau planșeul galeriei se sprijineau de-a dreptul pe zidul bastioanelor.

¹⁹ E. Birley, *op. cit.*, p. 178, fig. 24—25; D. J. Breeze—B. Dobson, *op. cit.*, p. 159, fig. 29 a-b

²⁰ N. Gudea, în *Limes 10 Xanten*, 1974, p. 322, fig. 8; Gr. Florescu, în *Istros*, 1, 1934, p. 60—72; N. Gudea informație amabilă pentru Moigrad.

²¹ *Vitruvius*, III, 4, p. 109, paragraf 6 „intervalele dintre stereobate trebuie boltite”

²² *Vitruvius*, V, 2, p. 209: descrie basilica construită de el la Fanum (Italia) cu latura din spate în formă de hemiciclu redus. Reconstituirea palatului lui Diocetianus din Salona (cf. B. P. Mihailov și colab., *op. cit.*, p. 273, pl. 74, fig. 1—2); nimfeul din grădinile lui Licinius (templul Minervei Medica) cf. B. P. Mihailov și colab., *op. cit.*, p. 272

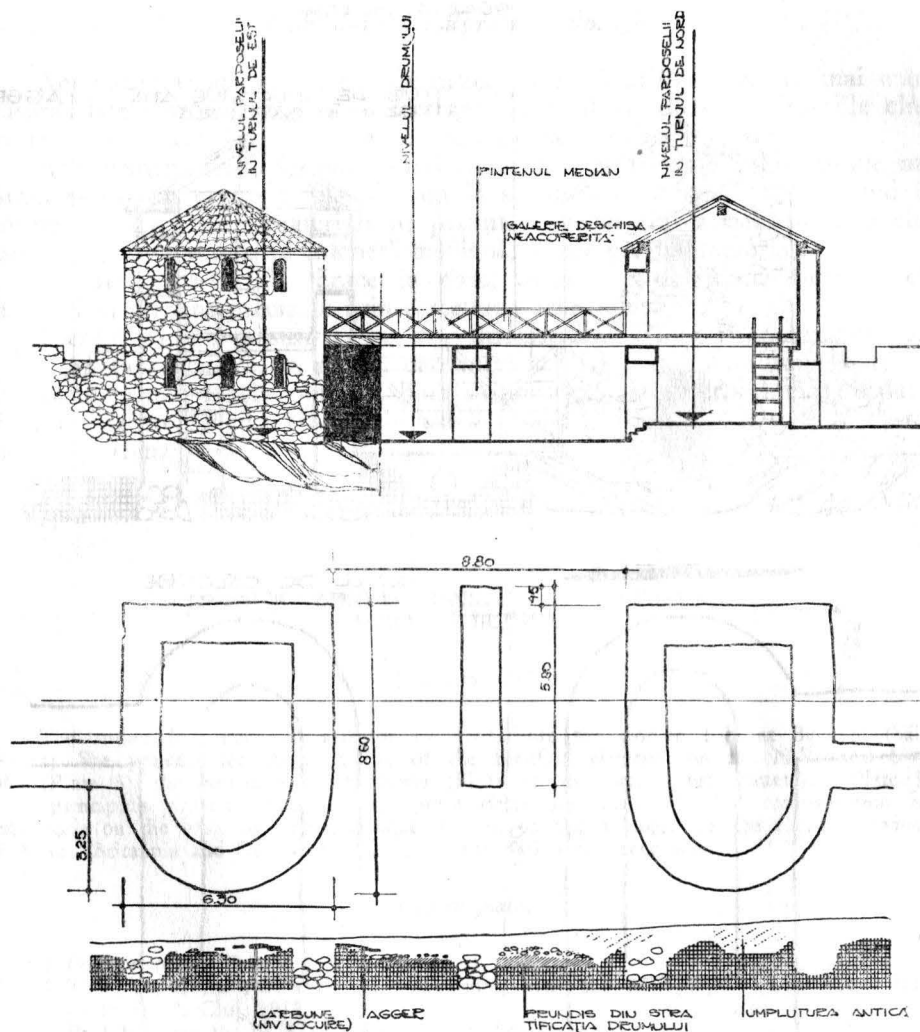

Fig. 6. Reconstituirea porții principalei sinistra.

Porta decumana (fig. 7), încadrată de două turnuri cu ieșind semicircular, are o deschidere de cca 3 m. Prin poartă nu trecea nici un drum, valul păstrînd aproape aceeași înălțime ca și la curține. În val apare o secțiune triunghiulară care pare să provină de la o conductă de aducțiune a apei. Credem că *porta decumana* avea mai degrabă rolul unui turn de curtină și, neexistînd drum de acces, nu putem explica prezența deschiderii dintre bastioane și a probabilei porți de lemn.

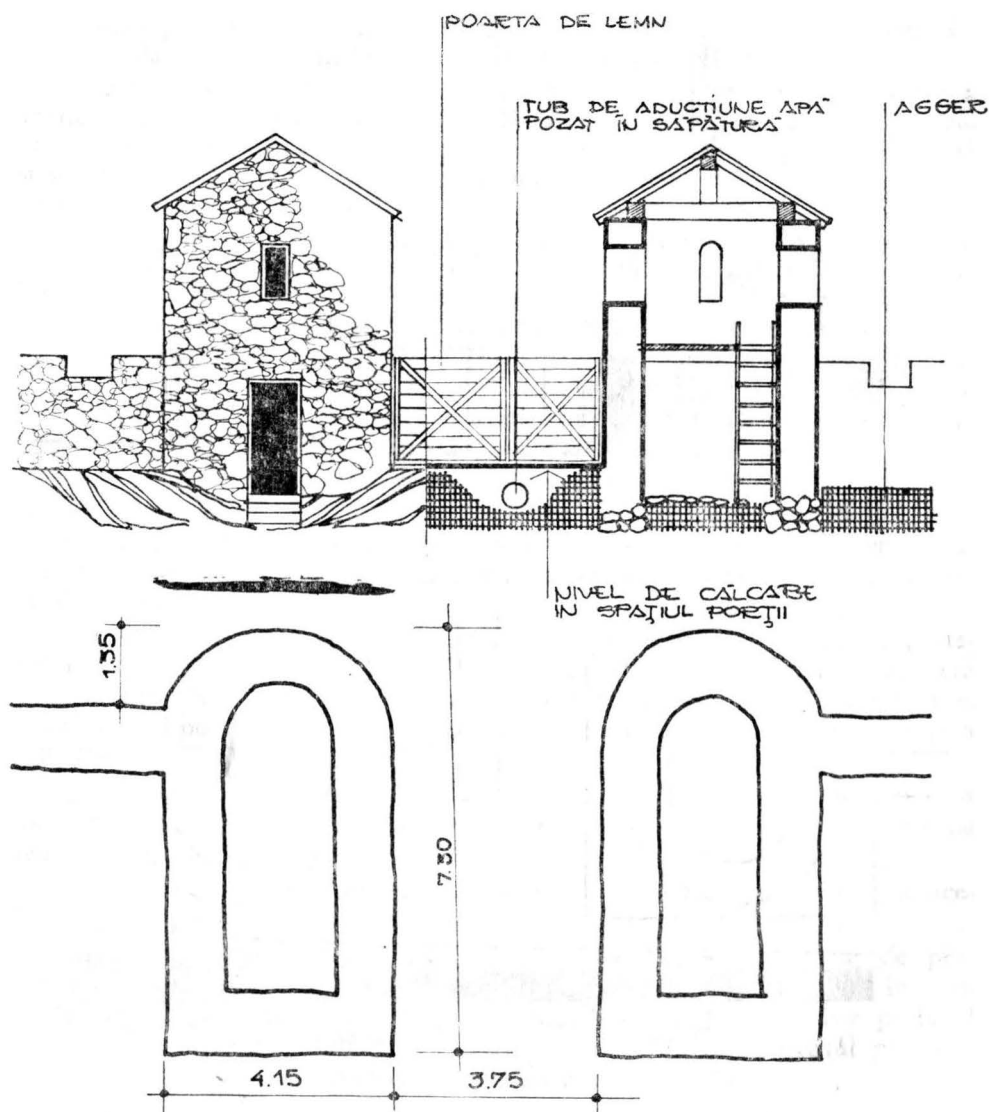

Fig. 7. constituirea porții decumane.

Probabil că nu exista galerie care să acopere poarta, dar bastioanele ei trebuiau să aibă un etaj, pentru a asigura nivelul necesar ținerii sub observație a întregii incinte²³.

²³ Hyginus, 56: porta decimana eminentissimo loco constituitur ut regiones castrorum subiacent

Considerații asupra metodologiei

Am încercat, în propunerile de reconstituire să utilizăm în cea mai mare măsură datele arheologice și să recurgem la analogii doar în situațiile când acestea ar fi destul de numeroase pentru a putea constitui o regulă.

Atît pentru sistemul constructiv cît și pentru formele arhitecturale am căutat să oferim expresia cea mai simplă și mai ușor de realizat și numai în măsura în care urmele materiale ne permit, să recurgem la elemente mai elaborate (fereastră dublă cu colonetă mediană, arcele porții praetoria).

Izvoarele, destul de sărace în date, ne-au permis să clarificăm unele chestiuni insuficient precizate prin cercetarea arheologică.

Sperăm ca, pe măsură ce se vor înregistra date noi în cercetarea castrului din țara noastră, să putem determina un vocabular de forme constructive certe pentru Dacia romană, bine susținut de datele arheologice, capabil să ne asigure o imagine cît mai fidelă a mediului construit în care se desfășura viața romană.

AMALIA LANDES

ATTEMPTS TO RECONSTITUTE THE ROMAN FORT AT BUCIUMI

(Summary)

The author has made an attempt to reconstitute the Roman fort at Buciumi (Sălaj district). She presents the reconstitution of the fortified elements on the N-W and S-E sides (Plate 3), the Northern corner tower (Plate 4), the gates: porta praetoria (Plate 5), porta principalis sinistra (Plate 6) and porta decumana (Plate 7). The reconstitution has been made on the basis of written antique sources, on the analogies of the roman provinces of Africa, Britannia and Germania, and on the excavation reference material

Key to plates:

- Plate 1 Position of the Roman fort at Bucium
- Plate 2 The plan of the fort with the excavations (after the monography „Das Römes lager of Bucium“, Cluj, 1972).
- Plate 3 Profile across the N-W and S-E sides of the fort
- Plate 4 Reconstitution of the Northern corner tower
- Plate 5 Reconstitution of the porta praetoria
- Plate 6 Reconstitution of the porta principalis sinistra
- Plate 7 Reconstitution of the porta decumana